STUDIA Z DZIEJÓW PAŃSTWA I PRAWA POLSKIEGO
XXVII — 2024
STUDIES IN HISTORY OF POLISH STATE AND LAW

DOI: 10.48269/2450-6095-sdpipp-27-005 e-ISSN 2450-6095; ISSN 1733-0335

Joanna Machut-Kowalczyk
dr, adiunkt, Uniwersytet Łódzki
https://orcid.org/0000-0003-0733-7709

Zezwolenie na małżeństwo opiekunki naturalnej na podstawie akt łódzkiego magistratu z lat 1832–1876

1. Wstęp; 2. Inicjatywa: 2.1. Rodzina, 2.2. Opiekun naturalny: 2.2.1. Matka, 2.2.2. Ojciec; 3. Uchwała rady familijnej: 3.1. Matka, 3.2. Ojciec; 4. Podsumowanie.

1

W razie utraty współmałżonka, pozostały przy życiu stawał się opiekunem naturalnym dzieci zrodzonych w zakończonym śmiercią małżeństwie. Zgon małżonka przywracał pozostającemu przy życiu zdolność małżeńską. Jednak prawo nie traktowało jednakowo wdowy i wdowca w tym względzie. W takiej sytuacji mężczyzna odzyskiwał pełną zdolność, kobieta podlegała dyskryminacji. Prawo wymagało, by ubiegała się o zgodę, jeśli jako opiekunka naturalna sprawowała opiekę nad dziećmi z tego małżeństwa. Organem uprawnionym do wydania zezwolenia była rada familijna (organ nadzorujący opiekę)[1].

Dysponujemy bogatą literaturą omawiającą obowiązujące przepisy regulujące funkcjonowanie rad familijnych[2]. Nie ma też problemu z dostępem do wydawnictw publikujących odpowiednie przepisy[3].

---

[1] A. Okolski, *Zasady prawa cywilnego obowiązującego w Królestwie Polskim*, Warszawa 1885, s. 165–170; J. Machut-Kowalczyk, *Rada familijna pod powagą sądu pokoju w świetle akt łęczyckich, zgierskich i łódzkich z lat 1809–1876*, Wydawnictwo Head Republic, Łódź 2014 [dalej: J. Machut-Kowalczyk, *Rada familijna*], s. 106–107.

[2] *Kodeks Cywilny Królestwa Polskiego (Prawo z R. 1825)*, objaśniony motywami do prawa i jurysprudencyą, zebrał J. Walewski, ks. I, Warszawa 1872; K. Hube, *Prawo Cywilne obowiązujące w guberniach Królestwa Polskiego*, Warszawa 1877; A. Okolski, *op. cit.*; M. Tkaczuk, *Rada familijna jako instytucja systemu opieki w Polsce w XIX i w XX w.*, [w:] *Rodzina w naukach prawnych*, red. M. Tkaczuk, R. Jaworska-Stankiewicz, Uniwersytet Szczeciński. Wydział Prawa i Administracji, Szczecin 2012; J. Machut-Kowalczyk, *Rada familijna*; eadem, *Ustalanie składu rady familijnej na podstawie Kodeksu Napoleona na obszarze działania łęczyckiego sądu pokoju*, „Studia z Dziejów Państwa i Prawa Polskiego" 2011, t. XIV, s. 183–197.

[3] Dziennik Praw Królestwa Polskiego [dalej: DPKP], 1825, t. 10; S. Zawadzki, *Prawo cywilne obowiązujące w Królestwie Polskiém*, t. I, Warszawa 1860.

Strukturę, organizację i zasady działania rad familijnych (dalej: RF) opisuje Kodeks Cywilny Królestwa Polskiego z 1825 r. W miastach przewodniczenie RF sprawującym nadzór nad uboższymi pupilami (opieki „mniejsze"[4]) powierzył on[5] prezydentom, burmistrzom[6]. Z działalności tych organów w Łodzi zachowało się kilkaset akt pupilarnych z lat 1832–1876, w zespole archiwalnym nr 221 „Akta Miasta Łodzi"[7]. Wśród jednostek archiwalnych są akta poszczególnych opiek (1842–1876 r.)[8] i akta ogólne (1832–1871 r.)[9]. W literaturze opracowany został już system gromadzenia i dokumentowania akt opiekuńczych[10], a także zwoływania RF dla opiek „mniejszych"[11]. Następnym zadaniem jest analiza uchwał tego organu i opisanie jego funkcjonowania. W pierwszej kolejności przedmiotem naszych rozważań będą uchwały RF podejmowane w przedmiocie nowego małżeństwa opiekunki naturalnej[12]. Artykuł ma za zadanie przedstawić wymogi prawne, proces ubiegania się i uzyskiwania zezwolenia RF na małżeństwo rodzica-opiekuna

[4] Więcej na temat rozróżnienia na opieki „mniejsze" i „większe" zob. J. Machut-Kowalczyk, *Dokumentowanie czynności przy opiekach „mniejszych" przez łódzki magistrat w latach 1832–1876*, „Studia z Dziejów Państwa i Prawa Polskiego" 2022, t. XXV, s. 159–160.

[5] Art. 374 Kodeksu Cywilnego Królestwa Polskiego [dalej: KCKP]: „Jeżeli do małoletniego nie należy majątek nieruchomy ziemski, prawem własności albo zastawu, ani dzierżawa dóbr ziemskich lub folwarku, Rada familijna zwołaną będzie po miastach przez miejscowego Prezydenta lub Burmistrza, a po wsiach przez miejscowego Wóyta. Gdy się z inwentarza majątku okaże, iż Massa czynna majątku wynosi dziesięć tysięcy złotych, albo czyni pięćset złotych rocznego dochodu, Prezydent, Burmistrz lub wójt winien zaraz uwiadomić Sąd właściwy; który Radę familijną zwoła w celu urządzenia opieki podług przepisów Sądom służących". DPKP, 1825, t. 10, s. 200–201.

[6] Art. 386 KCKP: „Na Radzie familiyney prezydować będzie Sędzia, Prezydent, Burmistrz lub Wóyt, do których należało zwołanie Rady familiyney, z głosem stanowczym, i w przypadku równości zdań przeważającym". *Ibidem*, s. 210.

[7] Archiwum Państwowe w Łodzi [dalej: APŁ], zespół nr 221, „Akta Miasta Łodzi" [dalej: AMŁ].

[8] APŁ, AMŁ, sygn.: 1062–1442. Bez sygn.: 1080, 1090, 1101, 1106, 1110, 1111, 1115, 1119, 1139, 1144, 1146, 1150, 1157, 1167, 1181, 1185, 1187, 1204, 1228, 1266, 1269, 1274, 1279, 1299, 1320, 1326, 1327, 1340, 1346, 1352, 1360, 1375, 1385, 1386, 1406, 1412, 1413, 1423, 1430 (akta tyczące się jedynie spisu inwentarzy, licytacji); 1068, 1238 (akta sądowe).

[9] APŁ, AMŁ, sygn.: 653 (1832–1857 r.), 985 (1838–1852 r.), 986 (1850–1862 r.), 987 (1856–1871 r.), 1012 (1845–1861 r.), 1443 (1853–1857).

[10] J. Machut-Kowalczyk, *Dokumentowanie czynności przy opiekach „mniejszych" przez łódzki magistrat…*, *op. cit.*, s. 159–173.

[11] Eadem, *Tryb zwoływania rad familijnych opiek „mniejszych" na podstawie akt łódzkiego i zgierskiego magistratu*, „Studia z Dziejów Państwa i Prawa Polskiego" 2023, t. XXVI, s. 35–47.

[12] Art. 349 KCKP: „Po rozwiązaniu małżeństwa przez śmierć iednego z małżonków, opieka nad dziećmi małoletniemi, a nieusamowolnionemi należy samém przez się prawem, do pozostałego przy życiu oyca lub matki". DPKP, 1825, t. 10, s. 187–188.

w praktyce w latach 1832–1876 r.[13]. Spróbujemy skonfrontować sytuacje matki i ojca w podobnych okolicznościach. Konsekwencje związane z niedopełnieniem przedstawianych formalności będą przedmiotem odrębnej pracy.

2

Zarówno ojciec, jak i matka byli zobligowani do zwołania po śmierci współmałżonka RF w celu mianowania opiekuna przydanego i dokonania spisu inwentarza pozostałych po zmarłym ruchomości. Art. 391 KCKP przewidywał konsekwencje zaniechania spełnienia przez opiekuna naturalnego tego obowiązku[14], nakazując, by ojciec lub matka zwołali RF niezwłocznie, mimo że opieka należała do nich z mocy samego prawa[15].

Odrębną okolicznością, w której prawo przewidywało zwołanie RF, było nowe małżeństwo opiekunki naturalnej. Matka-opiekunka, chcąc wyjść za mąż, powinna zgodnie z art. 361 KCKP[16] postarać się o zwołanie RF. Prawo traktowało małżeństwo opiekunki naturalnej jako ewentualne zagrożenie dla interesów jej dzieci. Natomiast ponowne małżeństwo ojca nie miało wpływu na jego pozycję (pozostawał głową rodziny). Matka, wchodząc pod władzę męża, przechodziła do innej rodziny, nie mogła w pełni samodzielnie podejmować czynności dla dobra swoich dzieci[17].

W praktyce łódzkiej obserwujemy aktywność w tym zakresie również krewnych lub powinowatych zmarłego rodzica. To ich wniosek niejednokrotnie miał wpływ na wywiązanie się przez opiekuna naturalnego z obowiązku ustanowienia opieki. Niepokój rodziny wzbudzała chęć zawarcia ponownych związków małżeńskich (zarówno przez matkę, jak i ojca). Dlatego rozpoczniemy nasze rozważania od opisania roli rodziny, w procesie informowania o zamiarze zawarcia ponownego małżeństwa przez opiekuna naturalnego.

---

[13] Zgodnie z datami granicznymi dokumentów zebranych w AMŁ.

[14] Drugi akapit art. 391 KCKP stanowił: „Gdyby się przed dopełnieniem téy formalności mieszał w sprawowanie opieki, Rada familijna, bądź na żądanie krewnych lub powinowatych, wierzycieli, lub innych stron interesowanych, bądź z urzędu przez Sąd, Prezydenta, Burmistrza, lub Wóyta zwołana, będzie mogła, jeżeli z strony opiekuna zachodzi podstęp, odiąć mu opiekę, zachowując wynagrodzenie małoletniemu należące". DPKP, 1825, t. 10, s. 212–213.

[15] J. Machut-Kowalczyk, *Rada familijna*, s. 103.

[16] Art. 361 KCKP stanowił: „Jeżeli matka opiekunka chce iśdź za mąż, powinna przed zawarciem ślubów małżeńskich żądać zwołania Rady familiynéy, która postanowi, czyli opieka przy niéy ma pozostać. Gdyby tego zaniedbała, utraci opiekę samem przez się prawem, a nowy jéy mąż solidarnie będzie odpowiedzialnym za wszelkie wypadki z opieki, którą żona nieprawnie zachowała". DPKP, 1825, t. 10, s. 193–194.

[17] A. Okolski, *op. cit.*, s. 169–170; J. Machut-Kowalczyk, *Rada familijna*, s. 106.

2.1. Niekiedy RF odbywała się dopiero pod wpływem interwencji krewnych pochodzących z rodziny zmarłego małżonka (trzykrotnie w przypadku ojca[18] i dziesięciokrotnie w przypadku matki[19]). Zdecydowana większość skarg i wniosków rodziny wpływała dopiero po zawarciu małżeństwa (9 z 13). Z wnioskiem do Prezydenta Miasta Łodzi (dalej: PMŁ) występowało niekiedy pełnoletnie rodzeństwo pupili[20]. I tak 6 lutego 1848 r. o zwołanie RF wystąpiła pełnoletnia siostra małoletnich. Domagała się spisania inwentarza po zmarłej matce i ustanowienia opieki. Skarżyła się na ojca, który zawarł kolejne małżeństwo bez dopełnienia tych formalności:

> Przeszło rok jak nasza matka Elżbieta Regner z Pliszków umarła, a Ojciec nasz Józef Regner już się ożenił i do tego czasu jeszcze Spisu Inwentarnego nieuczynił, gdzie dwa domy to jest pod Nrm 70. i 109. przy Ulicy Zarzewskiej pozostały, jako też rzeczy różne po naszej matce. – Przewidując my dzieci, że się nam przez Macochę Krzywda dzieje, więc mamy zaszczyt Szanownego Magistratu upraszać jaknajpokorniej aby łaskawie nam termin do Spisu Inwentarza jako też obrania Rady Familijnej nad małoletnimi dziećmi wyznaczył[21].

5 października 1863 r. do PMŁ wpłynęło zażalenie Frydrycha Sztache (zięcia) przeciwko Eleonorze Brode (teściowej) i Albertowi Pusz (19-letniemu bratu jego żony) o niewłaściwe wypuszczenie gruntu po zmarłym Ignacym Pusz (teściu). Od jego śmierci minęło 16 lat. Wówczas jego córka (obecnie żona skarżącego) miała 4 lata, a jej brat Albert – 2. Wdowa z powodu choroby nie dbała należycie o swoje dzieci: były głodne, zmuszone „chodzić po prośbie dla utrzymania jej"[22]. Nie posłała ich do szkoły. Ponadto podejmowała niekorzystne decyzje majątkowe. I do tego: „poszła za mąż za młodego Mularza, z którym poprzednio na wiarę przez trzy lata mieszkała i nam tylko wstyd robiła"[23]. Ingerencja zięcia doprowadziła do zwołania rady familijnej 30 września/ 12 października 1863 r. i ustanowienia opieki nad Albertem Pusz, bez udziału wdowy[24].

Rodzeństwo zmarłego rodzica również było aktywne. Józef Brajer po śmierci ojca i brata 8 stycznia 1857 r. wystosował wniosek o zwołanie rady familijnej dla

[18] APŁ, AMŁ, sygn.: 985, s. 302–303 (1848 r.); 1074, s. 1–4 (1864 r.); 987, s. 352 (1868 r.).

[19] APŁ, AMŁ, sygn.: 986, s. 169 (1855 r.), s. 394–397 (1856 r.); 1087, s. 1–2 (1857 r.); 1160, s. 4–7 (1857–1858 r.); 1062, s. 1–6 (1858 r.); 1424, s. 1–2 (1858 r.); 1379, s. 1 (1859 r.); 1329, s. 1–4 (1863 r.); 1099, s. 1–5 (1864 r.); 1100, s. 3–4 (1867 r.).

[20] Np.: APŁ, AMŁ, sygn. 987, s. 352 (1868 r.).

[21] APŁ, AMŁ, sygn. 985, s. 302.

[22] APŁ, AMŁ, sygn. 1329, s. 1.

[23] *Ibidem*, s. 1–2.

[24] *Ibidem*, s. 4–5.

nieletnich bratanków. Skarżył się na postępowanie swojej szwagierki: „obecnie poszła za mąż i przywłaszcza sobie cały majątek po mojm ojcu, z którego mnie się część należy i gotowa także ogołocić dzieci po bracie mojm pozostałe, na które także połowa majątku przypada”[25].

Nie zawsze takie skargi były uzasadnione. W aktach natrafiamy na przypadek, gdy brat zmarłej matki dwa lata po jej śmierci złożył wniosek do PMŁ o zwołanie RF 5/17 lutego 1862 r. dla małoletnich Lawin, po tym jak pozostały ojciec wszedł w nowe związki małżeńskie. Na wniosku znajduje się adnotacja, aby wezwać Józefa Lawin wraz z członkami RF, a poniżej informacja, że ojciec udowodnił, że RF odbyła się przed sądem pokoju i rejent miał sporządzić inwentarz majątku[26].

W innym przypadku ojciec małoletnich Wolf Bern (piekarz) złożył wniosek o zwołanie RF 8 grudnia 1864 r. Jego żona zmarła w listopadzie 1864 r. Pod koniec wniosku napisał: „Nadmieniam przy tym, że Żona moja żadnego majątku do mnie nie wniosła. – Ani też Intercyza przedślubna niebyła zawarta. – W tak ważnym przedmiocie spiesznego skutku dopraszam się”[27]. Tego samego dnia podanie napisał mąż siostry zmarłej. Twierdził, że zmarła matka nieletnich pozostawiła po sobie „drobny majątek w Gotowiźnie i ruchomości”. Dalej czytamy: „Powziąwszy wiadomość, że wspomniony Wolf Bern ma zamiar wstąpić w powtórne związki małżeńskie – aby więc małoletnie dzieci bez Opieki niepozostawić – Upraszamy Wgo Prezydenta jako Stryi tychże nieletnich, aby Spis Inwentarza pozostałości w mieszkaniu Wolfa Bern w Domu pod ₦ spisał – Radę familijną zwołał, i Opiekę nad nieletniemi ustanowić Raczył”[28].

8/20 listopada 1867 r. z podaniem do PMŁ wystąpiła Katarzyna Jasińska – siostra zmarłego Andrzeja Czekalskiego. Jej niepokój wzbudzały plany matrymonialne pozostałej wdowy i brak sporządzonego spisu inwentarza majątku po jej bracie[29].

Z inicjatywą uregulowania opieki wystąpiła też babka ze strony ojca. 12 grudnia 1858 r. Karolina Adamek pisała do PMŁ: „Przed lat dwoma zmarł syn mój Ignacy Adamek pozostawiwszy po sobie sprzęty domowe, – dwoje nieletnich dzieci, oraz Żonę, która niedopełniwszy po jego śmierci żadnych formalności co do ustanowienia opieki nad małoletniemi, jako też zdziałania spisu Inwentarza poważyła się wejść w związki małżeńskie z nazwiska mi niewiadomem – aby więc zabezpieczyć powyższą pozostałość na przyszłość dla pozostałych dzieci – upraszam

[25] APŁ, AMŁ, sygn. 1087, s. 1–2.

[26] APŁ, AMŁ, sygn. 986, s. 665–666.

[27] APŁ, AMŁ, sygn. 1074, s. 1–2.

[28] *Ibidem*, s. 3–4.

[29] APŁ, AMŁ, sygn. 1100, s. 1–2 (1867 r.).

Wielmożnego Prezydenta o sporządzenie Spisu Inwentarza, jako też ustanowienie opieki nad nieletniemi"[30].

2.2. W zdecydowanej większości przypadków zwołanie RF inicjował rodzic. Tabela nr 1 pokazuje, że na 66 opiek, w których doszło do ponownego małżeństwa, w 53 RF odbyła się bez formalnej ingerencji rodziny. Rodzic niekiedy zmuszony był postarać się o uchwałę RF przy podejmowaniu decyzji majątkowych – głównie spadkowych – i to wówczas determinowało rozpoczęcie przez niego procedury. Organy sądowe i administracyjne w kilku przypadkach znaglały prezydenta do dopilnowania sprawy, domagając się nadesłania uchwały RF. Skutek zawsze był ten sam. Rodzic składał wniosek o zwołanie RF[31].

Tabela 1. Informowanie rady familijnej o małżeństwie opiekuna naturalnego

Inicjatywa	Przed zawarciem małżeństwa		Po zawarciu małżeństwa	
	matka	ojciec	matka	ojciec
własna	24	11	14	4
rodziny	2	2	8	1
Suma	26	13	22	5

Źródło: opracowanie własne, na podstawie akt pupilarnych zachowanych w Archiwum Państwowym w Łodzi, zespół nr 221: „Akta Miasta Łodzi".

Niżej proces wnioskowania o zezwolenie RF na zawarcie ponownego małżeństwa został opisany osobno dla matki i ojca.

2.2.1. Wdowy, chcąc wyjść powtórnie za mąż, z obawy przed utratą opieki niekiedy starały się uzyskać zgodę RF. Tabela nr 1 uwzględnia 48 opiek, w których mamy informację o ponownym małżeństwie wdowy. W 14 przypadkach wdowa zwołała RF dopiero po zawarciu powtórnego związku[32], a w 24 – postarała się o jej zezwolenie przed[33]. Warto przytoczyć kilka przykładów.

[30] APŁ, AMŁ, sygn. 1062, k. 1–2.

[31] Należy brać pod uwagę, że organy te ingerowały z reguły z przyczyn proceduralnych: potrzebowały uchwały rady familijnej, np. APŁ, AMŁ, sygn.: 1107, s. 7 (1851 r.); 1172, s. 1–3 (1853 r.). Niekiedy w korespondencji urzędowej widać wpływ rodziny: APŁ, AMŁ, sygn. 986, s. 394–399 (1856 r.).

[32] Np.: APŁ, AMŁ, sygn.: 1012, s. 36–40 (1834 r.); 1308, s. 3–5 (1854 r.); 1250, s. 1–2 (1857 r.); 1114, s. 1–2 (1862 r.); 1082, s. 1–2 (1865 r.); 1121, s. 2–3 (1868 r.); 1238, s. 1–3 (1875 r.).

[33] Np.: APŁ, AMŁ, sygn.: 985, s. 100–101 (1845 r.), s. 261–262 (1847 r.), s. 341 i 347 (1848 r.); 1382, s. 1–4 (1849 r.); 1151 (1855–1856 r.); 987, s. 57, 84 (1857 r.); 1127, s. 3–5 (1858 r.), 1176, s. 12–14 (1860 r.); 1332, s. 1 (1864 r.); 1141, s. 1 (1867 r.).

I tak w protokole RF z 30 czerwca/ 12 lipca 1845 r., zebranej na wniosek wdowy, Johanny Krystyanny z Milbachów Schmit (mąż zmarł 24 marca 1844 r.), czytamy: „gdy zamiarem jej iest weiść w powtórne związki małżeńskie z Marcinem Schmit, Tkaczem, przeto dla zapewnienia Dzieciom w pierwszem małżeństwie spłodzonym przyzwoitey Opieki, jak niemniej ustanowienia Massy pozostałości uprasza tak o przydanie jej Opiekuna jako też upoważnienia do sporządzenia Spisu Inwentarza pozostałości”[34].

Wdowa Rozalia Adamczewska wnioskowała o zwołanie RF 27 stycznia/ 8 lutego 1853 r.[35]. Posiedzenie rady odbyło się tego samego dnia. W protokole czytamy: „wnosi ażeby nad tym dzieckiem była ustanowiona opieka i dopełnionionym został spis Inwentarza pozostałości, tem więcej że nateraz zamyśla weiść w powtorne związki Małżeńskie z Wojciechem Jugowiczem”[36].

W protokole z posiedzenia RF z 15/23 października 1857 r. zapisano wniosek innej wdowy: „mając zamiar weiść w powtórne związki Małżeńskie z Janem Pische, a niechcąc utracić prawa do Opieki nad nieletniemy przeto wnoszę, ażeby Rada familiina na zawarcie związków małżeńskich zezwolenie swe udzieliła i przy dalszej Opiece one utrzymała”[37].

Wdowa, opiekunka główna, Erazma Hoffman pisała do PMŁ (pismo wpłynęło 1 września 1860 r.), użalając się na kradzieże i brak poczucia bezpieczeństwa: „a będąc obarczoną gospodarstwem i Szynkiem do czego niemam żadnej pomocy, – niemając mężczyzny w domu, – trafia mi się za mąż za Józefa Berger któremu żadnego zapisu czynić niemyślę – tylko dlatego abym miała pomoc i bezpieczeństwo domowe, przytem i ulge w gospodarstwie, niechcąc takowego utracić, owszem pomnożyć – wczem dzieci starsze sprzeciwiają się i nie chcą na to dozwolić przyczem buntują młodsze przymnie zostające”[38]. Kolejny dokument to krótki wniosek o zwołanie RF z 4 września 1860 r.[39].

2.2.2. W 11 przypadkach na 18 RF otrzymała informację o planach matrymonialnych z inicjatywy wdowca[40].

W tej sytuacji możliwe było proste oświadczenie nupturienta: 21 sierpnia 1854 r. jeden z ojców, wnioskując o zwołanie RF, oświadczył: „życzeniem moim

---

[34] APŁ, AMŁ, sygn. 985, s. 100.

[35] APŁ, AMŁ, sygn. 1063, k. 1.

[36] Mąż zmarł 7 czerwca 1851 r., *ibidem*, k. 2.

[37] APŁ, AMŁ, sygn. 987, s. 57.

[38] APŁ, AMŁ, sygn. 1176, s. 12–13.

[39] *Ibidem*, s. 14.

[40] Np.: APŁ, AMŁ, sygn.: 1226, s. 8 (1845 r.); 1213, s. 4 (1851 r.); 1174, s. 1–2 (1856 r.); 1085, s. 1–2 (1859 r.); 1224, s. 3–4 (1860 r.); 1177, s. 8–10 (1866 r.); 1293, s. 6–7 (1867 r.).

jest wejść w nowe związki małżeńskie". Wskazał, że na skutek tego postanowił uregulować opiekę i sporządzić inwentarz[41].

W protokole RF z 13/25 lipca 1855 r. odnotowano nawet prośbę wdowca o zgodę na zawarcie takiego związku, mimo że prawo tego nie wymagało: „gdy zaś pomieniona Żona na dniu 28 Kwietnia rb 1855. życie zakończyła, a jest Jego zamiarem weiść w powtórne związki Małżeńskie, przeto wnosi, ażeby wtém względzie zezwolenie otrzymał"[42].

19 grudnia 1859 r. opiekun naturalny, chcąc zawrzeć nowe małżeństwo, pisał do PMŁ: „że zaś pozostał się także i spadek, wspólnie z żoną [zmarłą] zapracowany, składający się z Nieruchomości[43] i Ruchomości, a ja zamierzam zawrzeć nowe związki Małżeńskie, – przeto upraszam W^go^ Prezydenta o zwołanie Rady Familijnej"[44].

Inny wdowiec 25 czerwca/ 7 lipca 1860 r. tak tłumaczył RF chęć zawarcia ponownego związku małżeńskiego: „Że spowodu prowadzonego Gospodarstwa bez Gospodyni obéjść się nie podobna i powtórne związki Małżeńskie z Małgorzatą Borowską zawrzeć zamierza, przeto dla tego wnosi ażeby była nad nieletniemy ustanowiona Opieka i do sprawowania takowej dodanym mu został przydany Opiekun, a nadto dla Uregulowania Stosunków Majątkowych został upoważniony do sporządzenia Spisu Inwentarza łącznie z przydanym Opiekunem"[45].

3

Ze względu na duże korzyści dla nieletnich, które mogły się wiązać z ponownym ślubem matki, prawo uprawniało RF do wyrażenia zgody na nowy związek i utrzymanie matki przy opiece. W przypadku ojca prawo nie wymagało zezwolenia na nowe małżeństwo[46].

3.1. RF często oceniała, czy przyszły ojczym jest człowiekiem gwarantującym właściwe sprawowanie dalszej opieki, czy też małżeństwo matki rodzić może zagrożenie dla majątku małoletnich[47]. W uchwałach wyrażających zgodę

[41] Żona zmarła 10 marca 1854 r., APŁ, AMŁ, sygn. 1112, s. 1–2.

[42] APŁ, AMŁ, sygn. 1254, s. 5–6.

[43] Co do zasady, jeżeli w skład majątku pupila wchodziła nieruchomość, opiekę zgodnie z art. 374 KCKP urządzano przy sądzie pokoju (tzw. opieka większa), zob. J. Machut-Kowalczyk, *Rada familijna*, s. 57.

[44] APŁ, AMŁ, sygn. 1075, s. 1.

[45] Żona zmarła 27 lutego 1860 r., APŁ, AMŁ, sygn. 1224, s. 4.

[46] J. Machut-Kowalczyk, *Rada familijna*, s. 106.

[47] Art. 362 KCKP: „Gdy zwołana rada familijna utrzyma matkę przy opiece lub ją do niéj przywróci, winna jej dodać koniecznie nowego jéy męża za współopiekuna, który ze sprawowania

na małżeństwo niekiedy znajdujemy adnotację o dobrym prowadzeniu się przyszłego ojczyma[48].

W 23[49] na 48 przypadków wdowy uzyskały zgodę RF przed zawarciem nowego związku małżeńskiego[50]. Więcej rad familijnych odbywało się już po zawarciu małżeństwa[51].

Rada familijna na posiedzeniu 27 stycznia/ 8 lutego 1853 r. utrzymała Rozalię Adamczewską przy opiece i mianowała podopiekuna, zobowiązała ich do sporządzenia inwentarza i zezwoliła na związek małżeński: „Co do zawarcia związków Małżeńskich pozostałej wdowy z Wojciechem Jugowiczem nic do nadmienienia nie mają i na związek takowy zezwalają"[52].

Inna RF 13/25 czerwca 1863 r. utrzymała wdowę przy opiece głównej, a na przydanego opiekuna wybrała dziada (ojca zmarłego). Dalej czytamy: „co do zezwolenia zawarcia powtórnych związków Małżeńskich owdowiałej Małgorzacie Dyzner z Janem Gottliebem Roll z uwagi na dobre prowadzenie się tegoż Rada familijna nic przeciwko temu nie ma"[53].

Kolejna wdowa uzyskała zgodę RF[54] 8/20 października 1866 r. (nieco ponad rok po śmierci swojego męża): „co do zawarcia powtórnych związków Małżeńskich

opieki od czasu zawartego małżeństwa stanie się odpowiedzialnym". DPKP, 1825, t. 10, s. 194. Szerzej zob. *Kodeks Cywilny Królestwa Polskiego (Prawo z R. 1825)*, *op. cit.*, s. 143.

[48] Np.: APŁ, AMŁ, sygn.: 1151, s. 3 (1856 r.); 1345, s. 4–5 (1856 r.); 1271, s. 16 (1859 r.); 1336, s. 5–6 (1861 r.); 1104, s. 5–6 (1863 r.).

[49] W jednym przypadku mamy tylko wniosek o zwołanie rady familijnej w związku z planami matrymonialnymi wdowy. Nie został on tutaj uwzględniony. APŁ, AMŁ, sygn. 986, s. 169 (1855 r.).

[50] Np.: APŁ, AMŁ, sygn.: 985, s. 100 (1845 r.), s. 264 (1847 r.), s. 341, 347 (1848 r.); 1063, k. 2 (1853 r.); 1151, s. 3 (1856 r.); 1411, s. 4–5 (1858 r.); 1176, s. 19–21 (1860 r.); 1100, s. 3–4 (1867 r.).

[51] Przykład: 13 grudnia 1832 r. zmarł ojciec czworga dzieci. Przed śmiercią nabył z żoną dom o wartości 3000 zł w osadzie Łódka przy ul. Piotrkowskiej 48, z obowiązkiem spłaty w ciągu 10 lat (począwszy od 1 kwietnia 1833 r.). Wdowa zawarła w 1834 r. powtórny związek małżeński. Rada familijna zebrała się dopiero 2 lutego 1837 r. Wdowa wniosła o ustanowienie opieki i przepisanie tytułu własności nieruchomości na rzecz jej nowego męża, ze względu na utrzymywanie jej dzieci i spłacenie długów ich ojca. Tak uzasadniła swój wniosek: „Weszłam w roku 1834. w powtorne związki Małżeńskie z Meystrem Kober profesyi Tkackiey. Małżonek ten skutkiem swey pracowitości Zagospodarowanie Domowe do należytego przyprowadził stanu, fabrykę wyrobów bawełnianych znacznie powiększył, na rzecz długu z Kupna Domu pochodzącego Złotych 1,800 spłacił, i wychowaniem Dzieci oraz udzieleniem onymże nauki troskliwie zaymuie się". APŁ, AMŁ, sygn. 1012, s. 36–40.

[52] APŁ, AMŁ, sygn. 1063, k. 3 (1853 r.). Podobnie: APŁ, AMŁ, sygn.: 1176, s. 19–21 (1860 r.); 1104, s. 5–6 (1863 r.).

[53] APŁ, AMŁ, sygn. 1104, s. 5–6.

[54] APŁ, AMŁ, sygn. 1223, s. 1 (1856 r.)

pozostałej Wdowy Krystyny Konst z Augustem Schneider nie tylko przeciwko temu Rada familiina nic niema, ale owszem na to zezwala”[55].

Warto w tym miejscu wskazać, że w AMŁ nie znaleźliśmy żadnej uchwały odmawiającej matce zgody na zawarcie małżeństwa.

Rada familijna, utrzymując matkę przy opiece głównej, powinna zgodnie z art. 394 KCKP ustanowić opiekuna przydanego (podopiekuna) z linii ojczystej[56] i dodać jej przyszłego męża jako współopiekuna, zgodnie z art. 362 KCKP. Przepis ten przewidywał również możliwość przywrócenia matki do opieki[57], mimo zawarcia przez nią małżeństwa bez uprzedniej zgody. RF, korzystając z tego uprawnienia, powinna mianować ojczyma współopiekunem[58]: „Gdy zwołana rada familijna utrzyma matkę przy opiece lub ją do niéj przywróci, winna jej dodać koniecznie nowego jéy męża za współopiekuna, który ze sprawowania opieki od czasu zawartego małżeństwa stanie się odpowiedzialnym”[59].

Przy realizacji tego zadania praktyka była różnorodna. RF niekiedy wyrażały zgodę pod warunkiem solidarnej odpowiedzialności przyszłego ojczyma za sprawowanie opieki[60]. Niewielka liczba przypadków (jedynie pięć opiek) odnosi się do sytuacji, w których organy te podjęły w tym przedmiocie prawidłową uchwałę[61]. Na przykład: RF 8/20 października 1866 r. utrzymała matkę przy opiece głównej, na opiekuna przydanego wybrała stryja. Zezwoliła na małżeństwo wdowy. W uchwale czytamy dodatkowo: „wkładając wszakże na przyszłego Małżonka przerzeczonego Augusta Schneider, aby z swéj Strony także Opieke nad nieletniemy rozciągał”[62].

---

[55] APŁ, AMŁ, sygn. 1223, s. 4.

[56] Art. 394 KCKP w drugim akapicie stanowił: „Opiekun przydany wybrany będzie z téy linii do któréy opiekun nie należy, wyiąwszy gdy są bracia rodzeni”. Art. 394, DPKP, 1825, t. 10, s. 214.

[57] Przykład: Wdowa zawarła nowy związek małżeński. RF 17/29 lipca 1868 r. postanowiła: „z mocy Art. 349 KCP. jako matkę i naturalną opiekunkę przy Głównej opiece pozostawia, a stosownie do Art. 362 tegoż Prawa Abrama Berger teraźniejszego jej męża współopiekunem ustanawia za podopiekuna zaś z grona swego Kopla Wiarowskiego ojca zmarłego a dziada nieletnich wybiera”. APŁ, AMŁ, sygn. 987, s. 342–342. Podobnie m.in.: APŁ, AMŁ, sygn.: 1012, s. 38–40 (1837 r.); 1121, s. 2–3 (1868 r.); 1238, s. 2–3 (1875 r.).

[58] Ojczym stawał się solidarnie odpowiedzialny za sprawowanie opieki z mocy samego prawa (art. 361 KCKP), jeżeli opiekunka naturalna nie wystąpiła o zgodę RF przed małżeństwem. A. Okolski, *op. cit*., s. 169.

[59] Art. 362 KCKP, DPKP, 1825, t. 10, s. 194. Szerzej zob. *Kodeks Cywilny Królestwa Polskiego (Prawo z R. 1825)*, *op. cit.*, s. 143.

[60] Np.: APŁ, AMŁ, sygn.: 1275, s. 3–4 (1853 r.); 1271, s. 16 (1859 r.); 1339, s. 4–5 (1862 r.).

[61] APŁ, AMŁ, sygn.: 987, s. 57, 84 (1857 r.); 1339, s. 4–5 (1862 r.); 1223, s. 4 (1866 r.); 1100, s. 3–4 (1867 r.); 1141, s. 6 (1867 r.).

[62] APŁ, AMŁ, sygn. 1223, s. 4.

Rada familijna 15/23 października 1857 r. utrzymała matkę przy opiece, powołała przydanego opiekuna i zezwoliła matce na wejście w związek małżeński z Janem Pische. Zobowiązała ją i przyszłego męża, ażeby: „nad wychowaniem nieletnich czuwali, i przyszły los tychże należycie zabezpieczyli, ato pod solidarną odpowiedzialnością"[63].

Kilkukrotnie RF jedynie mianowały podopiekuna, nie uwzględniając przyszłego męża przy opiece. W protokole posiedzenia nie ma wyjaśnienia takiej decyzji[64].

Warto podkreślić, że znajdujemy też uchwały, w których RF błędnie mianowała przyszłego męża podopiekunem zamiast współopiekunem, nie powołując przy tym opiekuna przydanego z linii ojczystej małoletnich[65]. Tak na przykład postąpiła RF w dniu 28 kwietnia/ 10 maja 1854 r.: „Rada Familiina po roztrząśnieniu wniosków wspomnianej wdowy najwprzód ją przy głównej Opiece jako Matkę utrzymuje, zaś na przydanego Opiekuna z Uwagi na dobre prowadzenie się Jana Filip przyszłego małżonka dodaje"[66]. Ponieważ nie włączono do tej decyzji jakiegokolwiek uzasadnienia dla takiego odstępstwa od nakazu ustawy, możemy jedynie przypuszczać, że składająca się z prostych ludzi RF nie zdawała sobie sprawy z tego, że postępuje wbrew prawu.

3.2. W przypadku ojca-opiekuna naturalnego najczęściej nie było reakcji na nowe małżeństwo. Było to konsekwencją innej roli społeczno-gospodarczej ojca. Prawo nie nakładało na niego obowiązku uzyskania zgody RF. Macocha nie stawała się w tym przypadku solidarnie odpowiedzialna za sprawowanie opieki. KCKP nie wymagał powołania jej na współopiekunkę, ponieważ ojciec nadal pozostawał głową rodziny[67]. Mimo braku takiej regulacji, w praktyce niektórzy ojcowie, wnioskując o ustanowienie opieki, informowali RF o chęci zwarcia związku małżeńskiego[68]. Z reguły RF nie wypowiadała się w tej materii[69].

---

63 APŁ, AMŁ, sygn. 987, s. 57, 84.

64 Np.: APŁ, AMŁ, sygn.: 1063, k. 2–3 (1853 r.); 1127, s. 3 (1858 r.); 1176, s. 19–21 (1860 r.); 1336, s. 5–6 (1861 r.); 1104, s. 5–6 (1863 r.); 1332, s. 2–3 (1864 r.).

65 Np.: APŁ, AMŁ, sygn.: 985, s. 100–101 (1845 r.), s. 264 (1847 r.), s. 341, 347 (1848 r.); 1382, s. 2–4 (1848 r.); 1233, s. 8 (1855 r.); 986, s. 632–633 (1861 r.).

66 APŁ, AMŁ, sygn. 1289, s. 3–4.

67 A. Okolski, *op. cit.*, s. 169.

68 Np.: APŁ, AMŁ, sygn.: 1213, s. 4 (1851 r.); 1177, s. 8–10 (1866 r.).

69 Np.: APŁ, AMŁ, sygn.: 985, s. 109–110 (1845 r.); 1213, s. 4 (1851 r.); 1089, s. 1–2, 4–7 (1858 r.); 1075, s. 3 (1859 r.); 1224, s. 4 (1860 r.); 1177, s. 8–10 (1866 r.); 1293, s. 6–7 (1867 r.); 1293, s. 6–7 (1868 r.).

W AMŁ znaleźliśmy cztery uchwały, w których RF stwierdziła, że nie ma nic przeciwko zawarciu ponownego małżeństwa przez ojca[70]. Przedstawimy przykładowe sprawy.

I tak na posiedzeniu 9/21 sierpnia 1854 r. RF utrzymała ojca przy opiece głównej, mianowała opiekuna przydanego i stwierdziła: „a niemaiąc nic przeciwko zawarciu powtórnych związków Małżeńskich do sporządzenia Inwentarza pozostałości po pomienionej Zmarłej Krystinie Teresie z Katałowskich Erentrant tak Głównego jako i przydanego Opiekuna upoważnia"[71].

13/25 lipca 1855 r. RF utrzymała innego ojca opiekunem głównym nad jego dziećmi i małoletnim pasierbem, dodała opiekuna przydanego i zezwoliła na małżeństwo: „przeciwko zawarciu powtórnych związków owdowiałemu Józefowi Lisner nic niema, i na takowe zezwala"[72].

Inny wdowiec[73] też otrzymał odpowiedź RF na swój wniosek, na posiedzeniu 10/22 lutego 1856 r.: „Wreszcie z Uwagi, że pozostały Małżonek Slama Lilman jako posiadający professyą Rzeźniczą i gospodarstwo, dla zarządzenia więc Domem potrzebuje pomocy, przeto przeciwko zawarciu związków powtórnych Małżeńskich niema nic do nadmienienia"[74].

4

Po analizie akt pupilarnych zachowanych w AMŁ nie można mieć wątpliwości, że głównym celem krewnych ingerujących w nowe małżeństwo było zmuszenie rodzica do uregulowania interesów majątkowych dziecka, którego ojciec lub matka wstępowali w nowy związek małżeński, a także ustanowienie sprawnie działającej w nowej rodzinie i odpowiedzialnej za majątek pupila opieki.

Wyrażanie zgody na małżeństwo opiekunki naturalnej, w przeważającej liczbie przypadków było związane z ustanowieniem opieki. Niejednokrotnie mijały lata, a nowe małżeństwo było momentem zwrotnym – przynaglało matkę do dopełnienia tych formalności. Skargi i groźby krewnych bądź powinowatych miały wpływ na przyspieszenie decyzji o złożeniu wniosku w celu uregulowania opieki i spraw majątkowych. Jednak dość często już po zawarciu przez kobietę nowego małżeństwa.

---

[70] APŁ, AMŁ, sygn.: 1112, s. 4 (1854 r.); 1254, s. 5–6 (1855 r.); 1255, s. 2–3 (1856 r.); 1407, s. 19 (1866 r.).

[71] APŁ, AMŁ, sygn. 1112, s. 4.

[72] APŁ, AMŁ, sygn. 1254, s. 5–6.

[73] Żona zmarła 6 grudnia 1855 r., APŁ, AMŁ, sygn. 1255, s. 2–3.

[74] APŁ, AMŁ, sygn. 1255, s. 2–3.

Rady familijne utrzymywały matki przy opiece. Nie znaleźliśmy żadnego przypadku, w którym RF odmówiła takiej zgody. Razi trochę niepoprawne powoływanie ojczymów na podopiekunów bądź w niektórych opiekach – nieuwzględnianie ich przy ustanawianiu opieki. Z biegiem lat widać wyraźną poprawę w stosowaniu przepisów KCKP przez prezydentów. Od II połowy lat 60. XIX w. RF już poprawnie powoływały ojczymów na współopiekunów, a podopiekunów wybierały z linii ojczystej małoletnich.

W przypadku ojca, któremu po śmierci żony również opieka należała się z mocy prawa, KCKP nie przewidywał obowiązku uzyskania zgody na zawarcie nowego małżeństwa. Praktyka nie odbiega w tym zakresie od przepisów prawa, choć widać obawę u ojców i potrzebę zabezpieczenia się przed utratą opieki. Z tego powodu dość często informują oni RF o chęci zawarcia nowego związku. W większości przypadków RF nie podejmowała uchwały w tej sprawie. Tylko w czterech przypadkach pojawiła się adnotacja o braku przeciwwskazań. Taka postawa ojców zapewne wynikała z chęci dopełnienia obowiązku powołania opiekuna przydanego po śmierci żony. Przed kolejnym ślubem interes małoletnich wymagał spisania inwentarza po zmarłej matce i uregulowania innych kwestii majątkowych.

W analizie poszczególnych spraw zwraca uwagę funkcja ponownego małżeństwa. Nie można się oprzeć wrażeniu, że interes gospodarczy rodziny odgrywał tu kluczową rolę. Tym bardziej że analizowane akta dotyczą opiek „mniejszych", czyli uboższych pupili. W przypadku wdów widać chęć zapewnienia sobie i dzieciom utrzymania. Nie było łatwo samotnej kobiecie zachować status majątkowy po śmierci męża. Z drugiej strony wdowcowi samotnie wychowującemu dzieci brakowało wsparcia kobiety przy opiece nad nimi i pomocy w domu. Zatem ponowne małżeństwo mogło mieć pozytywny wpływ na dobro pupili: pomnożenie majątku, zapewnienie potrzebnych środków do życia i lepszego wykształcenia.

Wykaz skrótów

AMŁ – Archiwum Państwowe w Łodzi, zespół nr 221: „Akta Miasta Łodzi",
APŁ – Archiwum Państwowe w Łodzi,
DPKP – Dziennik Praw Królestwa Polskiego,
KCKP – Kodeks Cywilny Królestwa Polskiego z 1825 r.,
PMŁ – Prezydent Miasta Łodzi,
RF – rada familijna.

Bibliografia

Źródła archiwalne

Archiwum Państwowe w Łodzi:
zespół nr 221, „Akta Miasta Łodzi", sygn.: 653; 985; 986; 987; 1012; 1013; 1062–1443.

Źródła drukowane

Dziennik Praw Królestwa Polskiego, 1825, t. 10.

Kodeks Cywilny Królestwa Polskiego (Prawo z R. 1825), objaśniony motywami do prawa i jurysprudencyą, zebrał J. Walewski, ks. I, Warszawa 1872.

Zawadzki S., *Prawo cywilne obowiązujące w Królestwie Polskiém*, t. I, Warszawa 1860.

Literatura

Bieda J., Machut-Kowalczyk J., *Doradca i opiekun przydany w świetle Kodeksu Cywilnego Królestwa Polskiego – podobieństwa i różnice*, „Studia z Dziejów Państwa i Prawa Polskiego" 2012, t. XV, s. 87–95.

Hube K., *Prawo Cywilne obowiązujące w guberniach Królestwa Polskiego*, Warszawa 1877.

Machut-Kowalczyk J., *Dokumentowanie czynności przy opiekach „mniejszych" przez łódzki magistrat w latach 1832–1876*, „Studia z Dziejów Państwa i Prawa Polskiego" 2022, t. XXV, s. 159–173.

Machut-Kowalczyk J., *Dzieje opieki na ziemiach polskich*, „Studia z Dziejów Państwa i Prawa Polskiego" 2010, t. XIII, s. 57–73.

Machut-Kowalczyk J., *Kurator z powodu ciąży w świetle akt Sądu Pokoju Powiatu Łęczyckiego i Sądu Pokoju w Łodzi w latach 1809–1876*, „Czasopismo Prawno-Historyczne" 2016, t. 68, z. 2, s. 167–181.

Machut-Kowalczyk J., *Rada familijna pod powagą sądu pokoju w świetle akt łęczyckich, zgierskich i łódzkich z lat 1809–1876*, Wydawnictwo Head Republic, Łódź 2014.

Machut-Kowalczyk J., *Ustalanie składu rady familijnej na podstawie Kodeksu Napoleona na obszarze działania łęczyckiego sądu pokoju*, „Studia z Dziejów Państwa i Prawa Polskiego" 2011, t. XIV, s. 183–197.

Machut-Kowalczyk J., *Tryb zwoływania rad familijnych opiek „mniejszych" na podstawie akt łódzkiego i zgierskiego magistratu*, „Studia z Dziejów Państwa i Prawa Polskiego" 2023, t. XXVI, s. 35–47.

Okolski A., *Zasady prawa cywilnego obowiązującego w Królestwie Polskim*, Warszawa 1885.

Tkaczuk M., *Rada familijna jako instytucja systemu opieki w Polsce w XIX i w XX w.*, [w:] *Rodzina w naukach prawnych*, red. M. Tkaczuk, R. Jaworska-Stankiewicz, Uniwersytet Szczeciński. Wydział Prawa i Administracji, Szczecin 2012.

Joanna Machut-Kowalczyk
dr, adiunkt, Uniwersytet Łódzki
https://orcid.org/0000-0003-0733-7709

Zezwolenie na małżeństwo opiekunki naturalnej na podstawie akt łódzkiego magistratu z lat 1832–1876

Zgodnie z Kodeksem Cywilnym Królestwa Polskiego w razie śmierci jednego z małżonków opiekunem naturalnym swoich dzieci stawał się pozostały przy życiu rodzic. Matka-opiekunka główna mogła wyjść ponownie za mąż, pod warunkiem uzyskania na to małżeństwo zezwolenia rady familijnej. Ożenek ojca takiej zgody nie wymagał. W Archiwum Państwowym w Łodzi, w zespole nr 221 zachowały się źródła dokumentujące kilkadziesiąt przypadków zawarcia ponownego małżeństwa przez opiekunów naturalnych. W praktyce 24 wdowy i 11 wdowców zdecydowało się poinformować radę familijną o swoim zamiarze. W aktach nie znaleźliśmy uchwały rady familijnej odmawiającej zgody na małżeństwo. Opiekunki dość często nie informowały rady familijnej o swoich planach i wychodziły za mąż bez zezwolenia.

Słowa kluczowe: rada familijna, opieka nad dzieckiem, opiekun naturalny, zezwolenie na małżeństwo, Prezydent Miasta Łodzi, Kodeks Cywilny Królestwa Polskiego, sąd pokoju, Królestwo Polskie, wdowiec, wdowa

Joanna Machut-Kowalczyk
PhD, Assistant Professor, University of Łodź
https://orcid.org/0000-0003-0733-7709

Permission for the natural female guardian's marriage based on the magistrates' files from Łódź (1832–1876)

After the spouse's death, a surviving parent was the natural guardian of their children according to the Civil Code of the Kingdom of Poland. The mother, as the main guardian, could remarry if she received permission from the family council. The father's marriage did not require such consent. In the State Archive in Łódź, in archival collection number 221, there are several dozen files confirming the next marriage of the natural guardian. In practice, 11 widowers and 24 widows decided to inform the family council of their intention. In the records, we did not find any resolution of the family council denying consent for marriage. Female guardians quite often did not inform the family council about their plans and got married without permission.

Keywords: family council, guardianship, natural guardian, marriage permission, President of Łódź, Civil Code of the Kingdom of Poland, court of peace, Kingdom of Poland, widow, widower